

Yüksek Öğretim ve Akademik Terfi Üzerine Bir Değerlendirme*

Doç Dr. Mahmut BOZAN

Bartın Üniversitesi, İİBF SBKY Bölümü
mbozan@bartin.edu.tr

Özet: Türkiye’de yükseköğretim uzun yıllar bir sorun kaynağı olarak toplumun gündemini işgal etmiştir. Yükseköğretimde son 10 yılda yaşanan gelişmeleri cumhuriyet tarihinin eğitimle ilgili en büyük dönüşümlerinden birisi olarak tanımlamak mümkündür. Bu dönemde belirli şehirlere sıkışan ve toplum taleplerine karşılık vermeyen yükseköğretim tüm ülke geneline yayılmış ve tüm cumhuriyet tarihinde yapılan üniversite sayısı kadar yeni üniversite açılarak muazzam bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir. Ancak yükseköğretimin en temel unsuru olan öğretim üyelerinin temini, terfisi ve üniversitelere dengeli dağıtımında sıkıntılar yaşanmakta, özellikle akademik terfi ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Bu makalede tarihi süreç içinde yükseköğretimde yaşanan gelişmeler ile akademik terfide darboğaz oluşturan doçentlik sınavı incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Yüksek Öğretim, Üniversite, Akademik Terfi, Doçentlik Sınavı.

* Not. Bu makale 24-25 Nisan 2013 tarihinde Sakarya Üniversitesinde gerçekleştirilen 4. Kriz ve Kritik Konferansında “Akademik Terfideki Darboğaz: Doçentlik Sınavı” başlığı ile bildiri olarak sunulmuştur.

An Evaluation On Higher Education And Academic Promotion

Abstract: The higher education in Turkey has occupied the agenda of society as a source of problem for many years. It is possible to define developments taken place in higher education in the last 10 years as one of the greatest transformation in the Republic's history. The higher education which was bounded to specific cities and did not meet the demands of society has spread across the country in this period and a tremendous transformation was realized by opening new universities as much as those opened during the Republic's history. However, there are some constraints regarding the recruitment and promotion of the faculty members who are the most fundamental element of higher education, and their balanced distribution to universities. There have been continuous debates on academic promotion. Historical developments in higher education and the exam for associate professorship which constitutes a bottleneck in academic promotion are examined in this article.

Keywords: *Higher Education, University, Academic Promotion, Exam For Associate Professorship.*

Giriş

Üniversiteleri bir ülkenin tefekkür gücü ve entelektüel kapasitesi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu potansiyeli hayata geçirmek için yükseköğretimde hem ihtiyacı karşılayacak kadar üniversite kurulması, hem de kâfi miktarda nitelikli öğretim elemanı temin edilmesi gerekir. Nasılsa akarsu kaynakları zengin olan bir ülke bunu baraj ve santraller kurarak değerlendirmedeği takdirde hem enerji sıkıntısına düşer, hem de sulu tarımın getireceği mahsulden mahrum kalırsa; genç nüfus oranı yüksek ve beşeri sermaye tabanı geniş olan Türkiye gibi bir ülke de bilgi santralleri olan üniversiteleri ve akademik sulama barajları olan entelektüel sermayeyi iyi yapılandırmazsa potansiyel enerjisini kinetik enerjiye dönüştüremez, teknoloji üretmede sıkıntı çeker ve dışa bağımlılıktan da kurtulamaz.

Türkiye, tarihi olarak Selçuklu ve Osmanlı devletlerinden devraldığı zengin bir medeniyet ve akademik mirasın üzerinde oturmaktadır. İyi bir yükseköğretim sistemi kurulması ve üniversitelerin ona göre yapılandırılması ile hem beyin göçünün önüne geçilebilir, hem de Osmanlı Devleti'nin vücut bulduğu coğrafi alan başta olmak üzere tüm ülkeler için yükseköğretimde cazibe merkezi haline gelerek dünyada hak ettiği yere ulaşabilir.

1. Tarihi Süreç

Bilim tarihinin kayıtlarına göre yükseköğretimin bir külliyeye (üniversite) tarzında yapılması Avrupa'da değil, İslâm dünyasında olmuştur. Endülüs Emevileri, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar İslâm medeniyetini besleyen ve daha sonra Avrupa'yı uyandıracak olan ilim menbalarını çok önceden tesis etmişlerdir. Bugünkü anlamda ilk üniversiteler Abbâsiler döneminde Bağdat'ta ortaya çıkmıştır. Eski Yunan ve Roma dönemlerinde bazı yüksek eğitim ve öğretim teşkilatları olmasına rağmen bunların bugünkü anlamda üniversite niteliği yoktu. Batıda üniversiteler İslâm medeniyetinin Endülüs Emevî Devleti vâsıtasıyla Avrupa'ya girmesiyle başlar (tr.wikipedia.org).

Avrupa'da yükseköğretimi ifade eden üniversite kavramı 14. yüzyıldan önceye gitmeyen, Ortaçağ Latincesi'nde üretilen "universitas" kelimesinden gelmekte olup önce kiliseye, daha sonra papalığa bağlı bir lonca ve meslek örgütü olarak teşekkül etmiştir. Hıristiyan ilâhiyatı alanında Paris Üniversitesi, hukuk alanında Bologna Üniversitesi Ortaçağ'ın ilk üniversiteleridir.

İslâm dünyasında yüksek eğitim veren kurumlar çok daha erken dönemlerde kurulmuştur. 859'da Fas'ta kurulan Câmîatü'l-Karaviyyîn, Fâtımîler döneminde 975'te kurulan Câmîu'l-Ezher bilinen örneklerdir. Yükseköğretim

veren medreselerin asıl gelişimi ve yaygınlaşması Büyük Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan'ın veziri Nizâmülmülk'ün 1065'de Bağdat'ta kurduğu Nizâmiye Medresesi ile gerçekleşmiştir (Kenan, 2012: 339).

Abbasi halifelerinden Me'mun tarafından 830'da Bağdat'ta kurulan İslâm ilim ve kültür tarihinde tercüme ve yüksek seviyedeki ilmi araştırmaların yapıldığı Beyt-ül Hikme tabii ilimlerin de araştırıldığı bir merkez ve bir eğitim kurumu olup 1258'de Hülagu tarafından yıkılıncaya kadar beşyüz yılı aşkın bir süre İslâm ilim dünyasına kaynak teşkil etmiştir (Kaya, 1992: 89).

Abbasiler'in Bağdat'ta kurduğu Beyt-ül Hikme'ye benzer bir ilim merkezi de Fatımiler tarafından 1004 yılında Kahire'de kurulmuştur. Dar-ül Hikme adı verilen bu ilim ve kültür merkezine Dar-ül İlim de denilmekteydi. Makrizi'nin¹, naklettiğine göre bu kütüphanede 1.600.000 kitap bulunuyordu. Bunlardan yüz bini sanat değeri yüksek olan nadide eserlerdi. Onsekiz binini de antikçağ ilim, felsefe ve kültürüne ait eserler teşkil ediyordu. (Kaya, 1993: 537).

Avrupa'da üniversiteler kilisenin hegemonyasından kurtulmak ve özerk bir yapıya kavuşmak için uzun bir mücadele dönemi geçirmişlerdir. Engizisyonla başı derde giren Roger Bacon (1220-1292), Giardano Bruno (1548-1600), Galileo Galilei (1564-1642) gibi bilim adamları uzunca bir liste oluştururlar. Bunların bir kısmı da maalesef engizisyon kurbanı olarak kayıtlara geçmiştir. Tüm bu sebeplerle bilimin kilisenin kontrolünden çıkması sonrasında ancak Avrupa'da bilim ve teknoloji önemli bir sıçrama yapabildiği.

İslâm dünyasında ise bilim adamları için böyle bir tehdit değil bilakis teşvikler mevzu bahistir. Hatta denilebilir ki bazı özel durumlarda fiziki olmasa da manevi bir icbar söz konusudur. İslâm 'da inançla ilgili bilgiler şahsi mükellefiyet (farzı ayn/şahsi farz) olarak tesbit edilmişken, umuma ait bilgiler farzı kifaye yani toplumda kâfi miktarda kişinin bilmesi şartına bağlanmıştır. Buna göre mevcut bir bilim dalının bir İslâm ülkesinde bilinmemesi tüm toplumu mükellefiyet altına sokarken, o toplumdaki bir kesimin o bilim dalına vukufiyeti ile müşterek sorumluluk kalkmaktadır. Bu sebeple İslâm iyetle birlikte müslümanlar bilim ve teknolojiye hızlı bir gelişme göstermişler ve hatta Batının rönesansına da kapı açmışlardır. Batıdaki bilim kilise çekişmesini İslâm 'a yamamaya kalkışmak, bilim öğrenmeyi kadın erkek her müslümana farz eden bir dini, bilimle muhasım görmek veya göstermeye çalışmak dünyanın tersine dönmesini iddia gibi ciddiyetsiz olmaktadır.

¹ Mısırlı tarihçi (1364-1442). Makrizî, İslâm dünyasının yetiştirdiği en büyük tarihçilerden biri olup siyasî tarih yanında iktisat tarihi, kültürel ve sosyal tarihe dair çalışmalarıyla meşhur olmuştur.

1.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlı devletinde bütün öğretim kurumları medrese isim ve yapısı altında toplanmıştır. Gerçekte medrese ilk, orta ve yüksek eğitimi ihtiva eden bir kurumdur. Medreseler vakıf kurumu içinde teşkilatlanmış olmakla birlikte, müderrislerin tayini merkezi idare tarafından yapılmaktadır. Osmanlı'da eğitim batıdan farklı bir ekole sahip olup bütün Avrupa'da görülmeyecek ölçüde burslu bir sisteme dayanmaktadır. Medrese sistemi klasik şeklini Fâtih devrinde almıştır. Medrese eğitimi başlangıçtan en yükseğine kadar altılı bir hiyerarşiye dayanıyordu. Bunlar Tecrid, Miftah, Telvih, Hariç, Dâhil ve Sahn-ı Seman'dır. Dâhil'de yüksek seviyeli ilimlere giriş, Sahn-ı Seman'da ise dini, felsefi ve tabii bilimlerde ihtisaslaşma esastır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından Süleymaniye Medreseleri kurulunca tıp medresesi de sisteme dâhil olmuştur.

Osmanlı medreselerinde talebeler imtihandan geçirildikten sonra icazet (diploma) verilirdi. Darul Fünun talebelerine danişment (lisansüstü talebesi) denilirdi. Danişmentlerden doktora tez sınavı gibi karma bir ulema heyeti önünde imtihana girip, başarılı olanlar "rüus" (mütehassis, doktora derecesi) olarak meslek hayatına başlayabilirlerdi. Osmanlı medreseleri içinde en makbul ve meşhur rüus İstanbul Rüusu idi. Bunlardan ilmiye sınıfına geçenler, medreselerde müderris yardımcısı (mu'id) olurlardı (Ortaylı, 2008: 233-234). Ortaylı mu'idi asistan olarak değerlendirirken Ergin (1977: 99), müderris muavinlerine mu'it denildiğini, mu'itlerin danişmentlerin nizam ve intizamıyla da ilgilendiklerini, bunun günümüzdeki doçentliğe tekabül ettiğini ve bunların tetimmelerdeki dersleri okuttuğunu ifade etmektedir.

Osmanlı döneminde rüus alan bir danişment ilmiye sınıfında vazife alır, daha sonra da performansına ve kıdemine göre terfi ederdi. İlmiye sınıfında rüustan sonra performansına göre bir terfi sisteminin uygulandığı, müderrislerin de kendi içinde derecelendiği ve derecelerine göre müderris maaşlarının birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Ortaylı, mesleğe yeni başlayan mu'itlerin 25 akçe² yevmiyeli bir yerden, zaman içinde 100 akçe yevmiyeye kadar müderris olarak terfi ettiğini kaydetmektedir (2010: 234).

Osmanlı'da üniversitenin ilk açılışı ile ilgili olarak farklı tarihler verilmekle birlikte genel kabul ilk darülfünunun İstanbul'un fethi ile birlikte açıldığıdır. Bugünkü teşkilat ve statüye sahip üniversiteler ise 1863'te kurulan Dârülfünun'a dayanır. Avrupa üniversitelerinde eğitim öğretim kilisenin kontrolü altındaki

² Akçe, Osmanlı Devleti'nin temel para birimi olup 900 ayar gümüşten yapılırdı. İlk akçe Bursa'da Orhan Gazi tarafından 1327 yılında bastırılmıştır. Akçenin ön yüzünde Kelime-i Şahadet ve Dört Halife'nin isimleri, arka yüzünde ise dönemin padişahının ismi bulunurdu. Gümüş sikke olarak kesilen akçelerin varlığı 1820 yılına kadar devam etmiştir.

teolojiye dayanmasına rağmen Türklerin Selçuklu, Osmanlı ve daha pek çok değişik dönemlerde kurdukları çeşitli statülerdeki üniversitelerde pozitif bilimler de okutulması baştan beri mevcuttu. Bunu teyit eden ilk üniversite, Fatih'in din ilimleri yanında fen ilimlerinin de okutulması için kurduğu Fatih Külliyesi olup, İstanbul Darülfünun'u olan adı 1933'te İstanbul Üniversitesi olarak değiştirilmiştir (Küçükcan ve diğ., 2009: 149).

Sultan 3. Mustafa tarafından mühendislik eğitimi verilmek üzere 1773 yılında kurulan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi adını almış (itu.edu.tr), 1882'de kurulan Sanayi-i Nefise Mektebinin adı ise 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi ve 1982'de Mimar Sinan Üniversitesi olarak değiştirilmiştir (msgsu.edu.tr).

Cumhuriyet dönemi isim değişimleri idari yapı ve akademisyenlere de yansıtılmış, darülfünuna üniversite; darülfünun eminine de "rektör" denilmiştir. Rektörün sözlük anlamı, "doğruya yönelten yönetici" olmakla birlikte Anglo-Sakson ülkelerinde bazı papazlara da rector denilmektedir (Doğramacı, 2007: 12). Nitekim 1933'te darülfünun ismi değiştirilirken "üniversite" isminin uygun olmadığı, asıl isim bulununcaya kadar geçici olarak bu ismin kullanılacağı ifadesi dikkat çekicidir (Taşdemirci, 1994: 144). Keza müderrislere profesör, muhitlere doçent, muallimlere öğretim görevlisi, danışmentlere de doktora öğrencisi denilmiş, sonuçta halkın ısrarla kullandığı "hoca" kelimesinden başka yükseköğretimde geçmişle günümüz arasındaki bağı sağlayan başka bir ifade kalmamıştır.

Cumhuriyetle birlikte Osmanlı dönemi yükseköğretim sistemi genellikle olumsuz tenkitlere medar olmuştur. Bu durumu normal karşılamak icap eder. Çünkü 500 sene devam eden bir sistemin zamanla eskimesi ve yeniden yapılandırılma ihtiyacı kaçınılmazdır. Ancak bu tenkitlerin hiçbirisi sistemi ıslah etmek yerine radikal bir şekilde ortadan kaldırmanın gerekçesi olamaz. Zira yüzyıllar için ortaya çıkan ve bir kimlik ve kurum kültürüne sahip olan bir yapıyı, bir kurumsal markayı ortadan kaldırmak, yüzyılların emeğini ve değerlerini yok etmek anlamına gelir. Kaldı ki Osmanlı darul fünunlarına dâhilden yapılan eleştiriler kadar insaflı tespitler de bulunmaktadır. Mesela eski medreselerin Avrupa'daki emsali müesseselerden üstün birer ilim ocağı olduğunu gören ve yazan Avrupalı muharrirlerden Peşte milli arşivi direktörü Dr. Fekete'nin kendisine 1938 yılında yazdığı bir mektubu neşreden Ergin (1977: 101) buna bir örnek teşkil edebilir. Yayımlanan mektupta Fekete, 150 sene Macaristan'ı yöneten Türklerin çekilmesinden sonra geride kalan vakfiyelerin kayıtlarından çıkarıp "Türk Defterleri" adıyla neşrettiği bir eserinde Türklerin mektepten başka medrese denilen yüksekokullar açarak buralarda riyaziyat, nücüm, tabiiyat, tebabet, hukuk, felsefe ve edebiyat gibi müsbet ulûm ve fûnûn ile dini ilimlerin birlikte verildiğini, müderrislerinin yüksek bir ilim tabakası oluşturduklarını, idare-

i mülkiye, hukuk ve din adamlarının tahsillerini bu medreselerde aldığı, müderrislere günde 30-40 akçe maaş verildiği, talebelerin bile günde 2-3 akçe harçlık aldığını beyan etmektedir.

Osmanlı'nın üst düzey yönetici ve devlet adamlarını yetiştiren Enderun hakkında da bilim tarihi uzmanlarının sitayişkârane beyanları bulunmaktadır. Bu müstesna eğitim müessesesi ile ilgili beyanlara Kanunî döneminde Avusturya elçisi olarak İstanbul'da bulunan ve gözlemlerini 1595 yılında Türk Mektupları adıyla neşreden Busbecq'in Osmanlı eğitim sisteminin Avrupa'nın çok ilerisinde olduğuna ve Enderun mektebinin müstesna özelliklerine dair ifadeleri örnek gösterilebilir (Akkutay, 1984: 34).

1.2. Batıda Üniversiteler

Batı'da ilk üniversiteler (Bologna, Paris, Oxford) 11. ve 12. yüzyılda kurulmuştur. Bunlar, o çağın özelliklerine göre örgütlenmiş, araştırmacılardan ve öğrencilerden oluşan birer lonca niteliğindedir. Her ne kadar Batılı bir kurum olarak kabul edilseler de Avrupa'daki ilk üniversitelerin İspanya'daki, Sicilya'daki ve Haçlı Seferleri sırasında diğer İslâm coğrafyasındaki bilim ve eğitim merkezlerinden birçok açıdan oldukça etkilendikleri tarihi bir vakıadır.

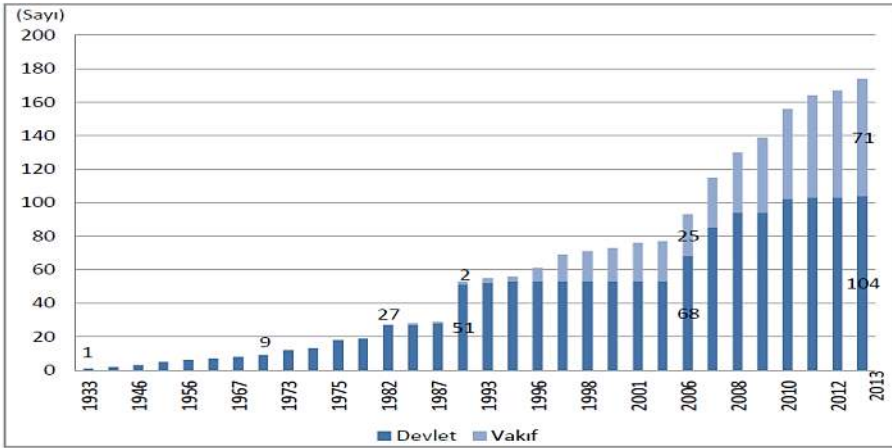
Avrupa'nın karanlık çağ diye nitelenen dönemlerinde, İslâm ülkelerine yayılmış olan medreseler, bilgi ve bilim merkezleri olmuşlardır. 10. yüzyılda kurulan El-Ezher ve 11. yüzyılda kurulan Nizamiye medreseleri, Orta Çağın en önemli yükseköğretim kurumları arasındadır. Nizamiye, İslâm ülkelerinde kurulan diğer medreseler için model olmuştur. Talebelerin bu medreseler arasında dolaşması ve her bir medresede bir süre kalarak değişik müderrislerden bilgi edinmeleri bir tür gelenek halini almıştır. Orta Çağda Batı'da gördüğümüz okul loncaları ve İtalyan Rönesans'ındaki hümanizmin kökenleri doğrudan doğruya Müslüman topraklarında ve medreselerde gelişmiş, bu iki önemli entelektüel hareket Batı'da üniversitelerin oluşumuna önemli katkı sağlamıştır (Küçükcan ve diğ., 2009: 41-42).

Günümüzde ise ABD ve Avrupa üniversiteleri bilim dünyasının en ön sıralarına yerleşmiş durumdadır. Batıdaki yüksek bilim ve teknolojiyi Japonya, Çin, Güney Kore gibi ülkeler kolayca transfer ederek bağımlılıktan büyük oranda çıkmayı başarmış olduğu halde Türkiye maalesef bunu henüz başaramamıştır. Bu durumu bilim adamlarının yetersizliğinden ziyade akademik sistemin yapısında aramak yanlış olmayacaktır.

1.3. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti'nden Türkiye'ye Darülfünun, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun ve Sanayi-i Nefise Mektebi olmak üzere köklü üç üniversite devredilmiş, fakat sonraki yıllarda ülkemizde artan nüfus ve toplum talebini karşılayacak sayı ve nitelikte bir yükseköğretim yapılanması maalesef sağlanamamıştır. Cumhuriyet ilk üniversitesini ancak 1946 yılında açabilmiştir (ankara.edu.tr). Çok partili hayata geçinceye kadar üniversite İstanbul ve Ankara ile sınırlı kalmış, Anadolu'nun diğer illerinde üniversite açılmamıştır. Rasyonalizmin adeta kutsandığı bir dönemde üniversitelerin iki şehrin dışına çıkamaması araştırılması gereken bir husus olarak ortada durmaktadır. Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, pek çok konuda olduğu gibi yükseköğretimde de otoriter ve vesayetçi dönemlerde daralma ve tasfiye yaşandığı, demokratik dönemlerde ise gelişme ve atılımlar olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 1: Türkiye'de Üniversite Sayıları (1933-2014)

Kaynak: Gökhan Çetinsaya (2014), Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası, YÖK Yayın No: 2014/2. s.46.

Cumhuriyet döneminde üniversite sayılarındaki en hızlı artışın son 10 yılda yaşandığı Şekil-1'de görülmektedir. 2003 yılında 53 devlet ve 24 vakıf olmak üzere 77 üniversite varken bu sayı 2013 yılı itibarıyla 104 devlet ve 71 vakıf olmak üzere 175'e çıkmıştır. 2014 yılı sonunda ise sayı 196'ya yükselmiştir.

Yükseköğretimle ilgili yasal düzenlemeler 1933'te çıkarılan 2252 sayılı İstanbul Darülfünununun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanunla başlar (RG, 2420: 776). 1933'den günümüze

ülkemizde üniversitelerle ilgili dört esaslı mevzuat değişikliği yapılmıştır. Bu düzenlemelerin ilki tek parti döneminde, diğerleri ise askeri müdahale dönemlerinde olmuştur. Seçilmiş iktidarların üniversitelerle ilgili hukuki düzenlemeleri çok sınırlıdır.

Üniversiteyle ilgili ilk hukuki düzenleme 1934'te Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan İstanbul Üniversitesi Talimatnâmesidir. İlk yasal düzenleme ise 1946 tarih ve 4936 sayılı kanunla yapılmıştır. Bu kanun, 1933'de üniversiteden alınan özerkliği yeniden iade etmiştir. İkinci düzenleme, 1960 tarihli 115 sayılı kanunla yapılmıştır. Üçüncü düzenleme, 1973 tarihli 1750 sayılı kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanunla birlikte merkezileşme eğilimi açık bir şekilde görülür. Son düzenleme ise 1981 yılında çıkarılan, halen yürürlükte bulunan ve birçok maddesinde çeşitli değişiklikler yapılmış olan 2547 sayılı kanundur (Küçükcan ve diğ., 2009: 150).

2. Yüksek Öğretimde Kemiyet ve Keyfiyet

Türkiye'de yükseköğretime karşı halkın ilgi ve isteği her zaman yüksek olmuştur. Halkın bilime olan ilgisi dramatik bir söylem olan "Ceketimi satar, çocuğumu okuturum" sözü ile simgelenmiştir. Ancak yükseköğretimi bir eğitim hakkı olarak görme ve toplumun taleplerini karşılama hususunda devletin ve ilgili kurumların tutumunun aynı seviyede olduğunu söylemek maalesef her zaman ve her dönemde mümkün olmamıştır. Kendisini halktan farklı ve daha yukarı bir yerde konumlandırılan bazı kesimlerin –ki bunların içinde akademisyenler de bulunmaktadır–üniversitelerin yaygınlaşmasına hiç de sıcak bakmadıklarını, yeni açılan üniversitelere çeşitli sebeplerle karşı çıktıklarını kaydetmek mecburiyeti vardır.

Yükseköğretimde çağ nüfusuna hitap edecek sayıda üniversite bulunması ile üniversitelerin niteliği her zaman tartışma konusu olmuştur. Bu iki hususun öncelik ve sonralık tartışmalarından ziyade birlikte değerlendirilmesi gerekir. Ancak uluslararası nitelikte üniversitelerin ortaya çıkması için de öncelikle üniversitelerin kurulmasına ihtiyaç vardır.

2.1. Yüksek Öğretimde Okullaşma Oranı

Türkiye'deki üniversite sayısındaki gelişmeler Şekil 1'de gösterilmiştir. Olması gereken üniversite sayısı ile mevcut üniversite sayısı arasındaki fark yükseköğretimdeki kamu hizmet açığını ortaya koyar. Kamu hizmet açığı veya yükseköğretim açığının yakın zamanlara kadar vakıflar veya özel sektör tarafından kapatılmasına da müsaade edilmediği için ortaya iki sonuç çıkmaktadır. İmkânı olanlar çocuklarını yükseköğretim için yurt dışına gönderirken, buna gücü yetmeyenler yükseköğrenimden mahrum kalmışlardır.

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar mukayeseli bir değerlendirme için Türkiye'nin nüfus artışı ile birlikte üniversite, fakülte ve yüksekokul sayıları, öğretim elemanı ve öğrenci sayılarındaki gelişmeler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: 1923-2014 Arası Yüksek Öğretimde Sayısal Veriler

Öğretim Yılı	Türkiye Nüfusu	Üniversite	Fakülte-Enstitü Y.Okul	Öğretim Elemanı	Öğrenci	Mezun
1923-1924	13.648.270	2	9	307	2 914	321
1940-1941	17.820.950	3	20	967	12 844	1 678
1960-1961	27.754.820	6	55	4 071	65 297	6 025
1980-1981	44.736.957	19	321	20 917	237 369	31 841
2004-2005	72 000 065	78	1 283	82 096	1 969 086	316 128
2005-2006	72 000 065	93	1 306	84 785	2 181 217	340 599
2006-2007	74 530 959	110	1 339	89 329	2 291 762	378 818
2007-2008	70,586,256	115	1 387	98 766	2 372 136	409 023
2008-2009	71.517.100	139	1 495	100 504	2 757 828	444 758
2009-2010	72.561.312	156	1 617	105 427	3 529 334	488 803
2010-2011	74.862.000	160	1 756	111 486	3 817 086	534 055
2011-2012	75 627 384	165	1 914	118 839	4 353 542	573 159
2012-2013	76 667 864	168	2 085	133 088	4 975 690	648 535
2013-2014	77.695.904	196	2 748	142 437	5 472 521	

Kaynak: TÜİK, ÖSYM ve Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi [istatistiklerine](#) derlenmiştir.

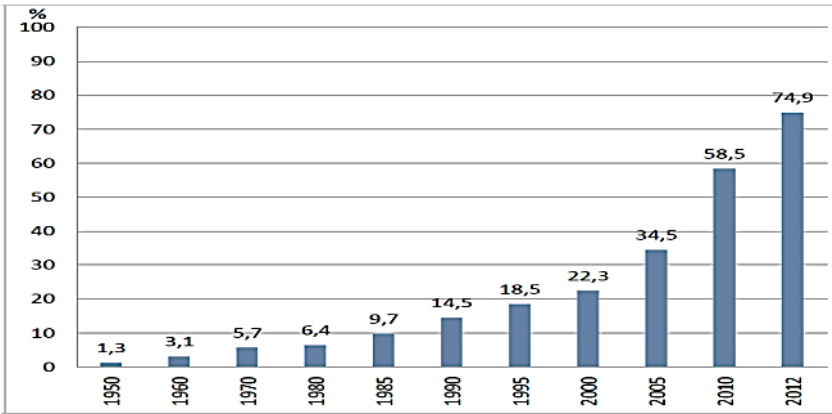
Tablo incelendiğinde Türkiye'nin 1923 yılı nüfusu İstanbul'a benzemekle birlikte yükseköğretim tablosunun bugüne hiç benzemediği görülmektedir. Bugün İstanbul'da 9 devlet ve 35 vakıf olmak üzere 44 üniversite bulunduğu dikkate alınır, daha başlangıç dönemlerinde yükseköğretimdeki eğitim açığının boyutları bir nebze anlaşılabilir. Türkiye'nin 1980 yılına kadar yaklaşık 20 üniversite ve 20.000 öğretim elemanı gibi oldukça düşük bir profil göstermesi kaybedilen yılların sebeplerini de açıklamaktadır.

Üniversite sayısındaki yetersizliğin Cumhuriyetin ilk yıllarındaki mahrumiyetlerden kaynaklandığı belki mazeret olarak ileri sürülebilir, fakat bu durumun uzun yıllar devam ettiği göz önüne alındığında, özellikle devletin mali gücünün sınırlı olduğu iddialarına karşı vakıf ve özel sektörü sahaya sokmayı da dikkate alındığında bunun iradi bir tercihten kaynaklandığı söylenebilir. Eski YÖK Başkanı Çetinsaya da Anadolu'da açılan üniversitelere karşı belirli

kesimlerce yapılan eleştirilerin kaynak ve akademisyen yetersizliğinden ziyade seçkin bir üniversite anlayışından kaynaklandığı görüşündedir (2014: 43).

Değerlendirilmesi gereken diğer bir husus ise yükseköğretimde çağ nüfusunun okullaşma oranıdır. Çağ nüfusunun ne kadarının okula gittiği net okullaşma oranı ile gösterilirken, yükseköğretimdeki toplam öğrenci sayısının çağ nüfusuna bölünmesi ile brüt okullaşma oranı belirlenmiş olur.

Şekil 2'de yükseköğretimdeki brüt okullaşma oranı verilmektedir. Buna göre 2012 yılı itibarıyla yükseköğretimde brüt okullaşma oranı 74,9 olmuştur. Afyonkarahisar'da yapılan 221. Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) Toplantısında YÖK Başkanı'nın yaptığı açıklamaya göre Türkiye 2014 yılında sağladığı %40 net, %80 brüt okullaşma oranı ile gelişmiş Avrupa ülkeleri ile yarışır duruma gelmiştir (haber.aku.edu.tr).

Kaynak: ÇETİNSAYA, Gökhan (2014), Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası, Yükseköğretim Kurulu Yayın No: 2014/2. s.43.

Şekil 2: Yükseköğretimde Brüt Okullaşma Oranı

Önceki yıllarda yükseköğretimde okullaşma oranının düşüklüğü talep yetersizliğinden değil, arz noksanlığından kaynaklanmıştır. Çünkü yükseköğretime talep oldukça yüksek olup, hatta bu talebi elemek amacıyla merkezi sistemle yapılan sınavda başarılı olmak için öğrenciler ciddi paralar vererek özel kurs ve dershanelere devam etmeye başlamışlardır. Yine bu sebeptendir ki Türkiye'de özel dershane gerçeği paralel orta öğretim kurumları olarak ortaya çıkmıştır. Dershane probleminin çözülmesi ancak üniversite sayısının artırılması ile mümkün olabilir. Son 10 yılda açılan vakıf üniversiteleri bile bu açığı kapamaya yetmemiştir. Bu tablo yükseköğretimdeki kamu hizmet açığının devam ettiğini, yani mevcut üniversite sayısının kifayetsiz olduğunu

göstermektedir. Bu açığı kapamak için özel üniversitelerin kurulmasına ihtiyaç vardır.

2.2. Öğretim Elemanları

Başta da ifade edildiği gibi yükseköğretimin en stratejik iki elemanından birisi müfredat, diğeri ise akademisyenlerdir. Yükseköğretim için gerekli diğer unsurların sağlanması, nitelikli akademisyen teminine nisbeten daha kolaydır. Fakat nitelikli akademisyen olmadan yükseköğretimin uluslararası rekabet gücüne kavuşması mümkün değildir. Tarihi bir değerlendirme yapılacak olursa bizim kültür ve medeniyetimizde bilim adamlarının hem halk, hem de devlet adamları nezdinde müstesna bir yeri olmuştur. Toplumdaki bu yüksek teveccüh, devlet başkanlarının gösterdiği yüksek alâka ve itibar çok değerli bir tarihi mirastır. Bunu tamamlayacak olan çaba ise bu iltifata cevap verecek bir marifet ortaya koymak yani hem sayı, hem de nitelik olarak gerekli öğretim elemanını yetiştirmektir.

Türkiye’de uzun yıllar talebi karşılayacak kadar üniversite açılmadığı gibi, yeteri kadar öğretim elemanı da yetiştirilememiştir. Tablo 2 incelendiğinde 2014 yılı itibarıyla toplam 142.437 öğretim elemanının yaklaşık % 45’sinin öğretim üyelerinden, % 55’inin ise öğretim görevlilerinden oluştuğu görülür.

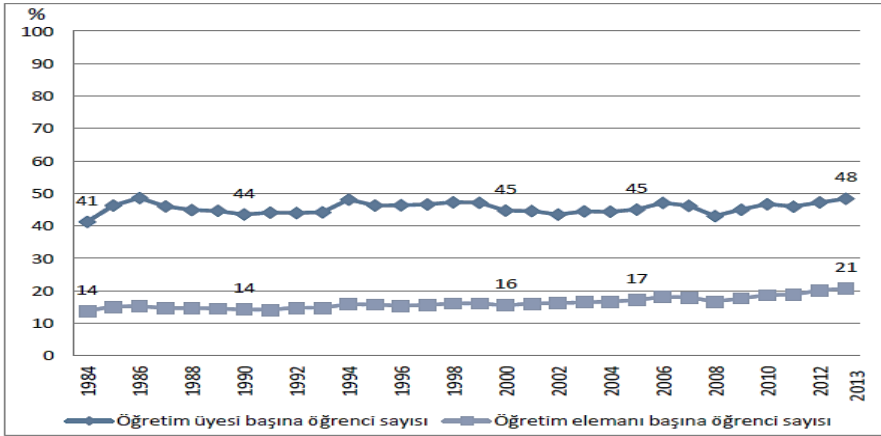
Tablo 2: 2013-2014 Öğretim Yılı Öğretim Elemanları Sayıları Özet Tablosu

	Toplam	Prof.	Doç.	Y. Doç.	Öğr. Gör	Okutman	Uzman	Ar. Gör.
T	142 437	20 005	12 839	31 345	20 471	9 990	3 672	44 074
K	60 933	5 740	4 360	12 188	8 883	6 181	1 789	21 768
E	81 504	14 265	8 479	19 157	11 588	3 809	1 883	22 306

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2013-2014 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Öğretim üye sayısı yükseköğretim için stratejik bir değer ifade etmektedir. Çünkü öğretim üyesi öğrencilerin eğitiminden birinci derecede sorumlu olan akademisyen grubunu teşkil etmektedir. Eğitimin kalitesi öncelikle yeterli sayıda akademisyen bulunmasına, daha sonra da akademisyen kalitesinin yüksek olmasına bağlıdır. Bir üniversitede akademisyen sayısının azlığı eğitim yükünü artırıcı bir rol oynayacağından öğretim üyesi tüm zamanını ders vermeye hasredek, araştırma, proje ve yayın yapma gibi başka ilmi çalışmalara fırsat bulamayacaktır. O halde yükseköğretimde öğretim üye sayısının azlığı kaliteyi doğrudan etkileyen bir unsur olmaktadır.

Şekil 3'te Türkiye'de öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısı görülmektedir. Yaklaşık bir öğretim üyesi başına 48 öğrenci düşüyor olması yine gelişmiş ülkelerle mukayese edildiğinde üç kat fazladır. Ülke ortalaması üniversite bazına çekilerek bir değerlendirme yapılacak olursa durumun vahameti daha açık görünecektir. Öğretim üyelerinden profesörlerin %57'si ve doçentlerin %45,5'inin üç büyük ilde toplanmış olması akademisyen dağılımındaki çarpıklığı yeterince ortaya koymaktadır. Büyük şehirlerdeki üniversiteler ile daha sonra açılan üniversite verileri ayrı ayrı değerlendirilecek olursa bu dağılımda büyük farklılıklar olacağı, eğer bu illerde akademik unvanlar üzerinden öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarına bakılırsa çok daha farklı bir tablo görülecektir.

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2013-2014 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Şekil 3: Türkiye'de Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı

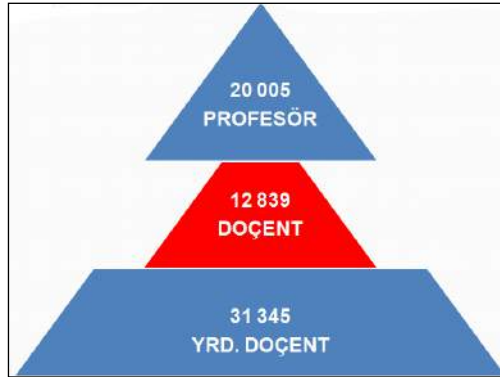
Şekil 3 incelendiğinde son 30 yıl içinde öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısında bir ilerleme kaydedilemediği görülür. Bu durum artan nüfusun yükseköğrenim talebini karşılayacak kadar üniversite açılmadığını göstermesinin yanında üniversitelerde öğretim üyesi yetiştirme ve akademik yükseltmelerde bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının 21 olması ayrı bir değerlendirme kategorisidir. Çünkü bu guruptan sadece öğretim görevlilerinin ön lisans ve kısmen lisans eğitiminde ders vermesi mümkündür. Bu sebeple öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı üzerinden değerlendirme yapılması gerekir.

Öğretim elemanı ifadesi, 2547 sayılı YÖK Kanunu'nun 3. Maddesindeki tarifle "Yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim üyeleri, öğretim görevlileri, okutmanlar ile öğretim yardımcılarını" gösterir. Yani üniversitedeki araştırma görevlisi ve uzmandan, eğitim planlamacısı ve mütercimlere kadar tüm diğer

grupları da içine almaktadır. Öğretim üyeleri ise YÖK Kanunu 3/m fıkrasında “Yükseköğretim kurumlarında görevli profesör, doçent ve yardımcı doçentleri” gösterir.

Öğretim üyeleri diğer öğretim elemanlarından farklı olarak lisansüstü eğitim sorumluluğunu da üstlenirler. Bir ülkenin gelişmişlik göstergelerinden birisi olan araştırmacı potansiyelini geliştirmek ve yetiştirmekle görevlidirler. Öğretim üyelerinin fidanlığını araştırma görevlileri teşkil eder. Bunlar lisansüstü programlarda yetiştirilerek öğretim üyeliğine geçerler. Akademisyenlikte kariyer basamakları mevcut mevzuata göre yardımcı doçent, doçent ve profesör şeklinde kademelenmiştir.

Ancak öğretim üyelerinin kademlenmesi incelendiğinde (Şekil-4) garip bir durum dikkati çekmektedir. Zira öğretim üyesi dağılımında doçent sayısı profesör sayısından daha fazla olması gerekirken, daha azdır. Şekil 4 incelendiğinde piramidin düzgün şekilde oluşmadığı, orta kısımda bir daralma yaşandığı açıkça görülmektedir.

Şekil 4: Öğretim Üyelerinde Akademik Terfi (2014)

Normalde doçent sayısı profesör sayısının üzerinde, mesela üçte bir oranında daha fazla olması gerekirken tam tesine yarısı kadar bir yekün tutmaktadır. Akademisyen piramidinde ortaya çıkan bu araz, akademik yükseltmelerde bir sorunun varlığını ortaya koymaktadır. Sağlıklı bir dağılımda doçent sayısının mevcut istatistiki verilere göre profesör ve yardımcı doçent sayısı aralığında yani 25.000 civarında olması lazımken yarısı kadardır. Bu durum akademik terfideki uygulama hatasını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Öğretim üyelerindeki bu dağılım aykırılığı dikkatleri akademik terfiye çekmektedir. Ancak akademik terfiden daha önce yardımcı doçentlik kadrosunun ihdas edilme sebeplerine göz atmak faydalı olacaktır.

2.3. Yardımcı Doçentlik

1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun 18. Maddesi üniversite öğretim üyelerini, “Üniversitelerde öğretim üyesi kadrolarında görevli veya sözleşmeli üniversite doçentleri ve üniversite profesörleri” olarak tanımlamaktadır (RG. Tarih: 07.07.1973, Sayı: 14587). Kanunda yardımcı doçent olarak tanımlanan bir öğretim üyesi bulunmamaktadır. Öğretim üyelerine yardımcı doçentlik kadrosunun eklenmesi 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3. Maddesi ile olmuştur (RG. Tarih: 06.11.1981, Sayı: 17506).

O halde neden yardımcı doçent unvanı öğretim üyeliği kadrosuna dâhil edilmiştir? Öncelikle bunun tarihi geçmişte karşılığı olup olmadığına bakmak gerekir. Osmanlı Devleti'nin yükseköğretim kurumları olan darülfünunlarda doktora öğrencileri muadili olan danışmentleri ilmiye sınıfının fideliği olarak kabul edersek bundan sonra “rüus alan” yani doktora imtihanını geçen danışmentlerin “Muit” yani doçent olduklarını görürüz. Muitletler ise kıdem ve hizmetlerine göre zaman içinde “Müderriş” yani profesör olmaktadırlar. Kısaca söylemek gerekirse yardımcı doçentlik tarihi bir geçmişe dayanmamaktadır.

İkinci olarak Yükseköğretim Kanunu'nun çıktığı 1981 yılına bakmak gerekir. Bu dönemde Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ortaya çıkmış ve Türkiye’de yükseköğretim ABD modeli üzerine yapılandırılmıştır. Bu sebeple öğretim üyeliğine yardımcı doçentlik dâhil olmuştur. Ancak bu unvan yaygın olarak kullanılmamaktadır. Türkiye’de de özlük hakları ve statüsü tam oturtulamamıştır. İngilizce “Assistant Professor” karşılığı olarak “yardımcı doçent” ifadesi uygun düşmemektedir. İsimdeki garabet özlük haklarına da yansıtılmış olacak ki, meslek yüksekokulu mezunu bir memur birinci dereceye kadar terfi edebilirken, doktora üzerine ayrıca dil ve bilim sınavlarından geçirilen yardımcı doçentler 2011 yılına kadar kadro olarak üçüncü derecenin altına inememişlerdir. 6114 sayılı ÖSYM Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanunun 15. Maddesi ile 11.10.1983 tarih ve 2914 sayılı Yüksek Öğretim Personel Kanununa ekli “Ek Gösterge Cetveli”nin d fıkrasındaki Yardımcı Doçentler” sırasında yer alan “3-5” ibaresi “1-5” olarak değiştirilmek suretiyle yardımcı doçentler de 29 yıl aradan sonra 1. Dereceye kadar terfi hakkını ancak elde edebilmişlerdir (RG. Tarih: 03.03.2011, Sayı: 27863).

Üçüncü önemli nokta ise üniversitelerdeki doçent ve profesör yetersizliğini kapatmada öğretim görevlisi yerine öğretim üyesi unvanlı bir ara kadro ihdasının daha isabetli olacağı anlayışıdır. Nitekim özel sınav düzenekleri ile üniversitelerde gerek eğitim-öğretim ve araştırma, gerekse yayın ve bilimsel toplantıların vazgeçilmez haline getirilen yardımcı doçentler öğretim üyelerinin en aktif kesimini oluşturmaktadır.

3. Doçentlik Sınavı

Önce bir durum tespiti yapmak için YÖK Kanunu 3. Maddesindeki “Doçent; doçentlik sınavını başarmış akademik unvana sahip kişi” tanımına bakmak icabeder. Bu tarifi tamamlayan doçentlikle ilgili olarak 24. Maddede Üniversitelerarası Kurulca yılda iki kere yapılan doçentlik sınavında başarılı olanların rektör tarafından doçent olarak atamasının yapılacağı ifade edilmektedir. Oysa aynı Kanun’un 23. Maddesinde yardımcı doçentliğe atamanın rektör tarafından yapılacağı, keza 26. Maddesinde profesörlüğe yükselme ve atamanın rektör tarafından yapılacağı belirtilmektedir.

Doçentliğin 24. Madde ile sınava bağlanması sonucu doçentlik sınavına ilişkin usûl ve esasları belirleyen bir “Doçentlik Sınav Yönetmeliği” çıkarılmıştır. Yönetmeliğin doçentlik sınav alanlarının belirlenmesine, doçentlik başvurusunda bulunabilmenin şartlarına, başvurunun zamanına ve usulüne, doçentlik sınav jürilerinin oluşturulmasına, sınavların yapılmasına, intihal ve disipline aykırılık iddiaları dolayısıyla izlenecek yola, doçentlik sınavı ile ilgili komisyonların teşkiline ve görevlerine ilişkin hükümleri kapsadığı ifade edilerek 11 maddeden müteşekkil yönetmeliğin mütebaki maddeleri açıklanmaktadır.

Yönetmeliğe karşı yapılan itirazları izale etmek, aday ile jüri üyelerinin eser inceleme safhasında iletişim ve etkileşimini önlemek, jüri teşkilini ve eser gönderimini elektronik ortamda yapmak ve sözlü sınavı öğretim üyelerinin izlemesine açmak gibi sebeplerle Doçentlik Sınav Yönetmeliği değiştirilmiştir (YÖK, 2015).

Doçentlik sınavı, yönetmeliğin 6. Maddesinde belirtildiği gibi eser incelemesi ve sözlü sınav olmak üzere iki aşamada yapılmakta, beş kişiden oluşturulan jürinin eser incelemesinde başarılı bulunduğu aday sözlü sınava çağırılmaktadır. Eğer eser incelemesi yetersiz bulunmuşsa aday önceki yönetmelikten farklı olarak en erken izleyen ikinci dönemde yeniden başvuru hakkı kazanabilmektedir. Keza yönetmeliğin 20. Maddesi eser incelemesinde başarılı olmasına rağmen birinci, ikinci veya üçüncü sözlü sınavda başarısız olan adayın her defasında en erken izleyen ikinci sınav döneminde sözlü sınav için yeniden başvurabileceğini belirtmektedir.

2009 yılında çıkarılan yönetmeliği yürürlükten kaldıran bu yeni yönetmeliğin doçentlik sınavı ile ilgili itirazları izale etmesi mümkün müdür? Bu sorunun birinci muhatabı yardımcı doçentler olduğu gibi gerçekçi cevabı da onlardan almak mümkündür.

3.1. Doçentlik Sınavına Yapılan Eleştiriler

Doçentlik sınavı ile ilgili eleştiriler üç noktada toplanmaktadır. Bunlardan birincisi, eğer öğretim üyeliğine girişte bir sınava ihtiyaç varsa bu sınav neden doçentliğe geçişte yapılmaktadır? Bu haklı bir eleştiridir. Zira sınavlar öğrenciler

içindir. Eğer doktoradan sonra “Tıpta Uzmanlık Sınavı” gibi merkezi sistemle genel bir “Öğretim Üyeliği Sınavı” yapılacak olsa belki bu itirazlar ortadan kalkabilir. Bundan sonra öğretim üyeliği kadrosundaki terfiler performans ölçütlerine bağlanarak sistem ahenkli bir şekle konulabilir.

İkinci eleştiri doçentlik sınavına girmek için konulan yabancı dil sınavından 65 ve üstü puan alma mecburiyetidir. İşte bu da birincisi kadar anlamsız bir uygulamadır. Çünkü yabancı dil araçlıktan amaçlığa yükseltilmekte ve sistemin içine öğretim üyesi sıfatı ile sokulan akademisyenler değersizleştirilmektedir. Bilindiği üzere bir yabancı dilin öğrenilmesi yaş ilerledikçe müşkilleşir, hele uygulanmakta olan yabancı dil sınavlarındaki dilin yapı ve gramerinden kaynaklanan hususların bilinmesi başlı başına bir ihtisas işi olduğundan özellikle dil yatkınlığı olmayanlar için başarılması imkânsız hale gelebilir. Kaldı ki kendi ana dilini mükemmel kullanan bir insan bile ana dilinden gramer sınavına girse başarılı olamayabilir. Burada “Yabancı dil bilmeyen akademisyen olur mu?” itirazı yapılacaktır. Yabancı dilden kasıt bir akademisyenin asgari bir kaynağı okuyup anlaması mı olmalı, yoksa bir yabancı dile tam bir vukufiyet şartı şeklinde mi anlaşılmalı? Kaldı ki günümüz teknoloji ve tercüme araçları bilgiye ulaşmayı da, yaymayı da oldukça kolaylaştırmış bulunmaktadır. Eğer yabancı dil bilmek bir araçsa bu kadar büyütülmesinin pek bir anlamı olmayacaktır.

Yabancı dil öğretimiyle ilgili sistemden kaynaklanan hataları kişilere ödetmek de diğer bir haksızlıktır. Çünkü ilköğretim 4. Sınıftan lise son sınıfa kadar müfredatta yabancı dil öğretimi mecburi olarak durduğu halde bunu öğretemeyen öğretmenler, tedbirini almayan eğitim yöneticileri ve sistemi düzeltemeyen ilgili bakanlık neden hiç sorgulanmaz, bunu anlamak mümkün değildir.

Üçüncü eleştiri konusu ise belirlenen puanı karşılayacak kadar bilimsel yayın yapmış olma ve oluşturulan jürinin bunu kabul etmesi şartıdır. Oysa bilimsel yayınlar zaten hakemlerin değerlendirmesinden geçerek yapılmaktadır. Burada kaydı ihtiraz “alanla ilgili olma” hususunda konulmakta olup, konu tartışmaya açıktır. Zira birisi için alan içi olan husus, bir diğeri için rahatlıkla alan dışı olarak kabul edilebilmektedir. Konuyla ilgili diğer eleştiri ise bilimsel yayının niteliği ile ilgili olup, yabancı dergilerde yayımlanan makalelere daha çok değer atfedilmektedir. Hatta bilimsel toplantıların milli düzeyde (ulusal) olanlarına tebliğin yayımlanması şartıyla ancak 0,25 puan takdir edilmekte, bir puanın üstü yani 4’den fazlası ise değerlendirmeye alınmamaktadır. Oysa uluslararası bilimsel toplantılara sınır konulmamakta ve bir tam puan verilmektedir. Bu durum ulusal düzeyde yapılan bilimsel toplantıları kısırlaştırmakta, bilimsel ahlâka sığmayan uygulamaların kapısını aralamaktadır.

Türkiye’deki bu zaaf derhal ticari mekanizmaları harekete geçirmiştir. En büyük müşterileri ise yardımcı doçentlerdir. Sırf yabancı dille makale

yayımlanması amacıyla yüklü meblağlar ödenen “uluslar arası hakemli dergiler” ortaya çıkmıştır.

Öyle bir ülke düşünülebilir mi ki kendi dilinden kaçsın, kendine yönelik toplantıları değersizleştirsın? Bu komedi yabancı dille eğitim yapan üniversitelerimizin lisansüstü tezlerinde başka bir garabette yıllardır tekrarlanmaktadır. Misal olarak acaba eğitim üzerine İngilizce olarak yazılan bir tezi Türkiye’deki eğitimciler mi yoksa ABD ve İngiltere’deki okul müdürleri ve öğretmenleri mi okuyacaktır?

Öğretim üyeliği kadroları arasındaki geçişlerde yardımcı doçentlerin doçentliğe terfisinde farklı bir sınav uygulanması ciddi bir problem kaynağı oluşturmaktadır. Otuz yılı aşkın bir süredir bu konu tartışılmakta, fakat bir türlü çözüme kavuşturulamamaktadır. Aslında meselenin çözümü çok basittir. Akademisyenlerden teşekkül edecek bir araştırma ekibi hem sorunu dünyadaki uygulamalarıyla mukayeseli olarak etraflı bir şekilde ortaya koyabilir, hem de çözüm için öneriler geliştirebilir.

Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze yükseköğretimde yaşanan süreç göz önüne alındığında gelişmişlik düzeyi ile yükseköğretim arasında doğrudan bir ilişki olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu ilişki hem üniversitelerin sayısı ve yaygınlığı, hem de nitelikleri açısından söz konusudur. Ayrıca yüzyıllar içinde oluşan kurum kültürü, gelenek ve değerleriyle bir marka olarak ortaya çıkan kurum kimliğinin korunması da son derece önemlidir. Oysa bu hususlara ülkemizde maalesef riayet edilmemiş, tedrici ıslah hareketleri yerine radikal iptal ve ortadan kaldırma tarzları ile bu tarihi bağ koparılmıştır.

Diğer yandan toplum taleplerini karşılayacak sayı ve nitelikte üniversite ihtiyacı henüz karşılanabilmiş değildir. Yükseköğretimin en önemli unsuru olan öğretim üyeliğine atama ve akademik terfi uygulamasında iyileştirmeye açık alanlar bulunmaktadır. Yükseköğretimde yasal düzenlemeye ihtiyaç olmakla birlikte, yeni düzenlemenin yeni problemlere kapı açmaması için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Bunları üç ana başlık altında toplamak mümkündür.

a. Merkezi yabancı dil sınavı amacına uygun hale getirilerek, öğretim üyeliğine girişte yani yardımcı doçentliğe atamada uygulanmalıdır.

b. Bilimsel yeterlilik ve liyakat ölçümü doçentlik aşamasında değil, doktora sonrası yapılmalıdır. Bu sınavda başarılı olanlar öğretim üyeliğine yardımcı doçent olarak başlanabilmelidir.

c. Doçentlik sınavı kaldırılmalı, öğretim üyelerinin akademik terfisi performans sistemine bağlanarak uygulama eşitliği sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKKUTAY, Ülker (1984), Enderun Mektebi, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.

Ankara Üniversitesi, <http://www.ankara.edu.tr/kurumsal/tanitim/tarihce>. Erişim: 26.01.2015.

ÇETİNSAYA, Gökhan (2014), Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası, Yükseköğretim Kurulu Yayın No: 2014/2.

DOĞRAMACI, İhsan (2007), Türkiye'de Ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi, Meteksan, Ankara. www.dogramaci.org.

ERGİN, Osman N. (1977), Türkiye Maarif Tarihi, Cilt:1-2, Eser Matbaası, İstanbul.

ERTEKİN, Cumhur (2008), Cumhuriyet Döneminde Üniversite Bilim ve Etik, Anadolu Kardiyoloji Dergisi, 8: 236-240. <http://www.anakarder.com/tr/arsivsayi>, Erişim: 02.02.2015.

GÜNAY D.-Günay A. (2011), 1933'den Günümüze Yükseköğretimde Niceliksel Gelişmeler, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, s.1-22.

İstanbul Darülfünununun İlgasna Ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun (1933), Kanun No: 2252, RG. Tarih; 06.06.1933, No; 2420, Kanunlar Dergisi Cilt: 12, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc, Erişim: 20.02.2015.

İstanbul Teknik Üniversitesi, <http://www.itu.edu.tr/itu-hakkinda/genel/tarihce>. Erişim: 26.01.2015.

KAYA, Mahmut (1992), Beytülhikme, İslâm Ansiklopedisi, cilt: 6, s. 88-90.

KAYA, Mahmut (1993), Darulhikme, İslâm Ansiklopedisi, cilt: 8, s. 537-538.

KENAN, Seyfi (2012), Üniversite, İslâm Ansiklopedisi, cilt: 42, s. 338-348.

KÜÇÜKCAN, Talip ve GÜR, Bekir S. (2009), Türkiye'de Yükseköğretim Karşılaştırmalı Bir Analiz, SETA Yayınları V I. Baskı, Ankara.

Mimar Sinan Üniversitesi, <http://www.msgsu.edu.tr/tarihce/123/Page.aspx>. 26.01.2015.

ORTAYLI, İlber (2010), Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat, 3. Baskı, Ankara.

ÖSYM (2011), Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun No: 6114, Resmi Gazete Tarih: 03.03.2011, Sayı: 27863.

SERHATLIOĞLU, Selami (2010), Yardımcı Doçentlerin Sorunları Ve Doçentlik Sınavları, TES- Cumhuriyetin 100. Yılına Doğru Üniversite Vizyonumuz Sempozyumu, 16-18 Nisan 2010, Ankara.

SOYLU, Ali (2012), Tuhaf Bir Unvan: Yardımcı Doçentlik, http://www.zaman.com.tr/yorum_tuhaf-bir-unvan-yardimci-docentlik. Erişim: 02.02.2015.

TAŞDEMİRCİ, Ersoy (1994), Atatürk'ün Önderliğinde 1933 Üniversite Reformu, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, Sayı 5. s. 135-153.

UNAN, Fahri (2006), Akademik Yazılarım-39, Mevleviyet, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~unan/akademik39.html>, Erişim: 26.01.2015.

Üniversiteler Kanunu (1973), Kanun No: 1750, Resmi Gazete Tarih: 07.07.1973, Sayı: 14587.

YÖK (1982), Öğretim Üyeliğine Yükseltme Ve Atanma Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarih: 28.01.1982, Sayı: 17588.

YÖK (1982), Yükseköğretim Kurulu Teşkilatı ve Çalışma Usulleri Yönetmeliği. Resmi Gazete Tarih: 31.12.1987, Sayı: 19681.

YÖK (2009), Doçentlik Sınav Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarih: 31.01.2009, Sayı: 27127.

YÖK (2015), Yükseköğretimde Kalite İçin, Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü Ankara, Haziran 2014, <http://www.yok.gov.tr/documents>. Erişim: 26.01.2015.

YÖK (2015), Doçentlik Sınav Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarih: 07.02.2015, Sayı: 29260.

YÖK (2015), Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2013-2014 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim: 20.02.2015.

Yükseköğretim Kanunu (1981), Kanun No; 2547, R. Gazete Tarih: 06.11.1981, Sayı: 17506.

<http://haber.aku.edu.tr/221-uak-toplantisi-afyon-kocatepe-universitesi-ev-sahipliginde-gerceklestirildi>, Erişim: 26.01.2015.

<http://www.osym.gov.tr/belge/1-/2011-2012-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri>, Erişim: 26.01.2015.

Wikipedia, <http://tr.wikipedia.org/wiki/org.universite>, Erişim: 26.01.2015.

<http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.doid=3644&metod=IlgiliGosterge> Erişim: 26.01.2015.